

Казки на всі смаки

Ред'ярд Кіплінг

ОЗНАЙОМЧИЙ ФРАГМЕНТ

© Видавництво «Богдан». Усі права застережено.

Фрагмент надано для ознайомлення. Повна книжка — nashaknyga.com.ua

Видання підготовлено за сприяння Кіплінгівського товариства.

The edition is prepared with assistance of the Kipling Society.

До книги увійшли маловідомі оповідання та казки Р. Кіплінга для дітей. Ці історії, які зрідка публікувалися раніше, а то й не перекладалися взагалі, написано знайомим з дитинства стилем оповіді англійського письменника. Деякі з них беруть початок у світі «Таких собі казок», інші — знайомлять нас зі старою Англією, де півжиття прожив автор з родиною. Усі ці казки оздоблені світлинами місць, пов'язаних з життям та творчістю письменника, та детальними їх описами. Читаючи цю книгу, ви не лише познайомитеся з унікальними історіями, але й дізнаєтеся більше про самого Кіплінга!

Передмова

У цій книзі — казки й справді на всі смаки. Я певен, що ці нові для українського читача історії видатного англійського письменника Ред'ярда Кіплінга засмакують вам, і кожен зможе обрати для себе «найсмачнішу». Чи то наївну дитячу казку про «Хама та Їжатця», чи прадавні легенди, розказані Паком, чи правдиву розповідь про те, як родина Кіплінгів самотужки вирощувала левеня.

До речі, це друга особливість цієї книги — усі казки тут так чи інакше пов'язані з авторовою родиною. Герої тут — діти Кіплінга, його мати, сестра, дружина, а нерідко і він сам. Події відбуваються у місцях, де він мешкав: у Бомбеї, де народився, у англійському Сасексі, де прожив більшу частину життя. І навіть Їжачок із Ноевого ковчега потім замешкав у кіплінговому садочку в селі Ротінгдін.

Казки ілюстровано також на всі смаки. До казки про Тафі та Теґумая Кіплінг намалював малюнки власноруч, ще й зробив підписи до них. Історія про те, як виростити лева, прикрашена фотокартками, які робив сам Ред'ярд, а позував йому поруч із левом син Джон.

Що ж до інших казок, то їх ми оздобили світлинами різних місцевостей у Сасексі, які в різний час надихали Кіплінга. А щоби вам було цікавіше їх розглядати, я вирішив стати вашим гідом — моє писання ви легко упізнаєте за оцим кумедним шрифтом. Текст, який належить перу Ред'ярда, виглядає значно поважніше і книжковіше.

Отож, казки з цієї книги дуже різні. Вони нетипові та неочікувані, але їх об'єднує одна дуже вагома річ — ви їх ще не читали!

Перекладач

Генеалогія Кіплінга

1913

У казках, що увійшли до цієї книги, Ред'ярд Кіплінг майже завжди брав за прообрази героїв своїх родичів. Можливо, читачеві буде цікаво дізнатися, що Тафімай Металумай — це його донечка Джозефіна, а допитливий Панч із казки про принцесу з глека — сам Кіплінг у дитинстві. Сестричка Еліс на прізвисько «Трікс» — звичайно ж, Панчева молодша сестра Джуді. У казках про Пака та в історії про лева Ден та Уна — це старші Кіплінгові діти Джон та Ілсі. Дружина Кіплінга Кароліна — мама Двох Дітей, а його мати — Еліс МакДональд — на мить з'являється у казці про принцесу.

А ось вони всі:

Терен, ясен, дуб

З усіх рослин, якими скрізь

Ліси мої прикрашено,

Мені найбільше полюбивсь

Цвіт терну, дуба, ясена.

Співайте — терен, ясен, дуб —

Купайлівської днини.

У цім саду грай у дуду

Про ці святі рослини.

Цей дуб із горбів коріння пустив,
Як ще не було й села.
А ясен з боліт зростав тут, коли
Громада вали звела.
А терен з канав тоді зацвітав,
Як місто постало тут.
(Тепер це Лондон, та гляньте — онде
Знов терен, і ясен, і дуб!)
Старий добрий тис під церквою ріс,
Із нього скрутили лук.
Із вільхи сплели зручні постоли,
На чаші пустили бук.
Стрілу загубив і чашу розбив,
Зносив постоли до дір —
Під ясен, і терен, і пишні дуби
Вертайся мерщій тоді!
Он берест гінкий красивий, стрункий,
Та тіні нема під ним.
Не любить людей, лиш хто підійде —
Жбурляє гілки униз.
Буває, плачем у серці пече
На щастя чи на біду,
Спочити кортить — прихोдь посидіть
Під терен, чи ясен, чи дуб.
Попові й на жарт казати не варт,
Він скаже — великий гріх!
У літню цю ніч підем пліч-о-пліч
До заростей лісових.
У полі нехай боронять врожай,
На пагорбах — череду,
І сонце південне несуть, як знамено,

Нам терен, і ясен, і дуб!
Співайте, грайте у дуду
Купайлівської днини.
Поки є терен, ясен, дуб, —
Вітчизна не загине!
Принцеса з глека

Ось вам правдива історія, яку нянька у місті Бомбей розповіла колись для Панча та його сестрички Джуді. Вони саме гралися на веранді, чекаючи маму з вечірньої прогулянки. Був там і рожевий журавель, який зазвичай мешкав у дальньому закутку садка, бо на дух не переносив коней і собак. Нянечка, яку на тутешній копил звали Айя, кидала у пилюку перед птахом грудочки землі. А він перебирав лапами, наче танцював. Рожеві журавлі досить гарно танцюють, коли у доброму гуморі. А тоді вже починають битися дзьобом. Той журавель рознервувався дуже швидко, розправив крила і люто заклацав дзьобом. Тож Айя мусила співати особливу пісню, якою можна було вгамувати будь-якого бомбейського журавля. То була стара-престара пісня, а ось її слова:

Журавель гама рибу,
По берегу гопки стриба.
Та на терен вколовся,
З вен життя полилося.

Айя, Панч та Джуді говорили на хіндустані — це індійська мова. Діти більше часу проводили зі своєю нянькою, ніж з батьками, тому хіндустані знали краще, ніж англійську. Через те журавля вони звали тулакою-лулакою.

— Дивіться! — вигукнув Панч, плескаючи в долоні. — Тулака-лулака зрозумів і злякався! Тулака-лулака!

— Тулака-лулака! — підхопила Панчева п'ятирічна сестра Джуді та замахала на журавля руками.

Той клацнув дзьобом і подався до свого закутку, де він мав кубло під кокосовими пальмами коло грядки з гострим перцем та алое.

Панч гнався за птахом, гигочучи «тулака-лулака», доки той не перелетів над кущами алое, а Панч, який не умів літати, звичайно ж тими кущами поколовся і заревів. Він ревів, бо йому було тільки сім, а ще надворі стояла спека, і він мав на собі обмаль одягу. Тож колючки були вельми дошкульними! Джуді теж заревіла, бо почула, як реве її брат, а вона знала, що він просто так ніколи не плаче.

— Оооо! — голосив Панч, дивлячись на свої пухкенькі поколоті ніжки. — Я жакливо поколовся жакливим алое! Тепер я помру!

— Панч помре, бо поколовся жакливим алое, і зостанеться сама Джуді! — підхоплювала Джуді.

— Ні! — швидко заперечив Панч. — Бо тоді тобі дістанеться весь обід. Тому я не вмру. Та все одно, я жакливо поколовся об алое! Нічого доброго.

Айя оглянула хлопчикові ноги і не знайшла там нічого, крім кількох манюніх рожевих подряпин. Потім поглянула далі за сад, на Бомбейську гавань, що синіла удалині, і промовила:

— Колись давно був собі Раджа.

(Раджею на хіндустані звать короля, а королеву — Рані).

— Айє, то Панч помре? — запитала крізь сльози Джуді.

Дівчинка теж побачила у брата на ногах рожеві подряпини і вони здалися їй страшними ранами.

— Ні, — відказав сам Панч, — не плач, Джуді, Айя розказує казку.

— І той Раджа мав дочку, — незворушно провадила Айя.

— Це нова казка, — прошепотів Панч до Джуді, — попередній Раджа мав сина, який перетворився на мавпу. Тому — цить...

Айя взяла Джуді шкарубкими коричневими руками і посадила собі на коліна, а Панч вмовився по-турецьки поруч на долівці

веранди.

— Дочка Раджі була вродлива, — розповідала Айя.

— Наскільки вродлива? — урвав її Панч. — Якщо вродливіша за матусю, то я у такі казки не вірю!

— Вона була чарівницею, любчику, і досить вродливою. А коли вона виросла, то Раджа, її татуньо, пообіцяв одружити її з найкращим принцом у всій Індії!

— А де це таке було? — не вгавав Панч.

— У джунглях коло Делі, мені так казали, — терпляче пояснила старенька.

— Дуже добре, — кивнув Панч, — от я виросту — неодмінно поїду в Делі! Розповідай далі!

— Тоді Раджа вирішив порадитися зі своїм чарівником — чоловіком, що мав довгу білу бороду, творив усілякі джаду (це значить «чари») і змушував змій танцювати у кошику. Якраз із таким, якого ви з Джуді бачили, любчику. Тільки у ті дні чарівники творили значно більші дива, ніж тепер. Могли людину на тигра чи слона обернути. Ще той чарівник порахував зорі, під якими народилася принцеса.

— Як це? — запитала Джуді, крутячись на колінах у Айї.

Панч теж не знав, як це, але зробив вигляд, що знає.

— Дитині цього не збагнути, — Айя міцніше пригорнула маленьку. — Спробую пояснити. Коли зірки в момент народження дитини вишикувані так, а не інак, це значить, що все буде в тої дитини добре. А якщо інак, а не так — то погано — вона виявиться чи хворобливою, чи норовливою, або їй доведеться подорожувати далеко-далеко.

— А мені не доведеться подорожувати далеко-далеко? — запитала Джуді.

— Ні-ні! — посміхнулася Айя. — Коли народилася маленька Джуді, на небі були тільки дружні, домашні зірочки. Вони

танцювали небосхилом, бо були їй раді.

— А я? Як щодо мене? Які були зірки, коли я народився? — не стерпів Панч.

— Тієї ночі була нова зірка. Велика, з вогняним хвостом. Панч подорожуватиме далеко-далеко.

— Це правда, — кивнув Панч, — я вже їздив залізницею аж до Насіка. Але ну їх, ті принцесині зірки. Що зробив чарівник?

— Він порадився із зірками, малий нетерплюху, і вони сказали, що принцесу треба заховати так, щоби лише найкращий принц у Індії міг її знайти. Тому, щойно їй виповнилося шістнадцять, чарівник ув'язнив дівчину у великому глиняному глекові для зерна з кришкою із плетеного очерету.

— Я такі бачила на базарі у Бомбеї, — сказала Джуді. — Її у такий великий глек посадили?

Айя кивнула і Джуді сказала «бррр», бо колись тато спеціально потримав її високо на руках, аби вона зазирнула у такий глек, і всередині виявилось повно чорної порожньої темряви.

— А що вона там їла? — запитав Панч.

— Вона була чарівницею. Може, вона могла обходитися без їжі.

— Усім людям потрібна їжа, — пирхнув Панч і скочив на ноги.
— Це все вигадки. Краще я піду помшуся журавлю.

— Ні-ні, стривай, я забула! — виправилася Айя. — Там було повно їжі. Жовті банани, мигдалевий сир, варений рис та боби, качка, нашпигована родзинками і перцем, тістечка, зварені в олії, а ще цукрові коржики. Стільки їжі досить? Отож, принцесу посадили до глека, а Раджа оголосив по всіх усюдах, що той, хто її звідти дістане, отримає її за дружину. А на посаг — десять провінцій і слона з позолоченими бивнями. По усій Індії таке оголосили.

— А ми з Панчем не чули! — сказала Джуді. — Це насправді було?

— Це сталося ще до того, як Панч народився. Навіть до того, як я народилася, але моя мама розповідала мені, що коли це оголосили, то в Делі прибули сотні тисяч принців, раджив і просто заможних чоловіків. Вони усі зібралися довкола глека і Раджа сказав, що рівно за рік кожен має спробувати накласти чари або проказати могутнє заклинання, щоби витягти принцесу з глека.

— Як це? — не зрозуміла Джуді.

Маленька все визирала, чи не повертається з прогулянки мама, тому загубила нитку розповіді.

— Тю, та ж глек був чарівний, його й відкривати треба було чарами! — пирхнув Панч. — Розповідай далі.

— Ага! — засміялася Айя. — Раджевий чаклун оголосив усім, що глек зачаровано, тому усі претенденти кружляли довкіл глека, бурмотіли собі в бороди чарівні слова і відходили ні з чим. Отож, принци і субадари, візирі та маліки (це такі правителі) подалися звідтіля на північ, південь, захід та схід, щоби порадитися із чаклунами при дворах їхніх батьків та зі святими відлюдниками у печерах.

— Я бачив відлюдників із печер у Насіку! — пожвавився Панч. — Вони усі там нунґапунґа (голі), але мають статуетки своїх богів. Ми з ними палили щось таке пахуче у горщиках, і вони сказали, що я справжній індус, а тоді...

— Саме так, такі вони й були, усі розмальовані у сіре та жовте. Принци радилися з ними, а ще з печерними карликами, відьмами, мудрими тиграми, велемовними кіньми і папугами-балакухами. Їм розповідали про принцесу в глеку, а вони — оті святі та звірі — навчали женихів дуже сильним чарам і замовлянням. Деяким принцам вони радили знайти та убити велетня або дракона і відтяти їм голови. Інші залишалися з відлюдниками на довгі роки і навчалися чарам, які завиграшки відкривають гори, хоча їм тільки й треба було, що відкрити глека. І не було таких чарів, яким не

навчилися би ті принци і субадари, бо всі знали, що чарівник Раджі був дуже могутнім. Отож, вони робили усе те, про що я казала, а між ділом відрізали хвости малим демонам із Великої Пустелі, що на півночі, доки у всій Індії зосталася заледве жменька джинів та один велетень, так що біднота могла більше не боятися чаклунства.

— І лише один принц, — продовжувала Айя, — не подався шукати розгадки разом з усіма, бо не мав ані коня, ані вояків, що пішли б за ним. Він був принцом низького походження, бо його матір вийшла за гончаря, а він був сином своєї матері. Тому він сів просто на землю та й зажурився, а діти, які гнали пасти корів, кидали у нього грязюкою.

— Ух ти ж! — пожвавився Панч. — І влучали?

— Я розповідаю казку про принцесу, — зітхнула Айя, — але як же я встигну розповісти до сну, якщо ви мене увесь час перебиватимете? Він сів просто на землю, аж тут його матір — Рані — проходила повз, збираючи хмиз для печі, щоби пекти хліб. І принц розповів матері про принцесу із глека. А вона йому й каже: «Пам'ятай, що глек — це лише глек, а ти ж таки син гончаря!» І вона понесла додому хмиз, а її син залишився чекати до кінця року.

Коли ж минув рік, то з тривалих походів повернулися усі принци. Вони поприносили з собою потворні голови велетнів та драконів, полякавши тим усім довкола, а ще хвости пустельних демонів, позв'язувані мотузками у пучки, і пір'я чарівних птахів. Звичайно, святі відлюдники, карлики та балакучі звірі також поприходили з принцями, притягнувши каравани возів з чаклунськими книгами. У призначений Раджею день глек із принцесою винесли перед усіма на широку рівнину і принци по черзі, залежно від походження та багатства, заходилися накладати вивчені за рік чари. Принців було багато, чари їхні — сильні, так що блискавки без кінця розколювали землю, мов яєчну шкаралуцу... Запала глупа ніч, а люди чули голоси джинів та чарівних тигрів і

бачили, як ті гасають довкіл глека, аж земля тряслася. Але що вони не робили, глек не відкрився. Скоро уся рівнина була посічена, мов стара колода, могутні ріки котили свої води навсібіч і довкіл крокували примарні армії з хоругвами — такі сильні були чари. Коло глека сичали змії, та він і не думав відкриватися. На ранок розколини у землі стулилися, річки всоталися і зосталася сама гола рівнина. Усе тому, що то були тільки чари, а вони завжди нетривалі.

— Фух! — видихнув Панч. — То були просто чари? От добре, бо я злякався, що то насправді... Джуді, то просто чари. Розкажуй далі.

— Нарешті, коли усі потомилися, святі відлюдники почали гризти нігті з досади, а чарівник Раджі сміявся гучніше й гучніше, на рівнині з'явився принц-гончар. Один-однісінький, без жодного чарівного звіра чи мудрого птаха, так що глядачі стали з нього насміхатися. А він просто підійшов до глека і вигукнув: «Глек як глек, а я гончарський син!». А потім ухопив обіруч накривку і зірвав її, а під нею була принцеса! «Оце вже могутні чари!» — зачудувалися люди і стали ганятися рівниною за чарівними звірами та відлюдниками, щоби їх провчити. Але чарівник Раджі сказав: «А це і не був чарівний глек, ми його не зачаровували. Це звичайнісінький глек для зерна, один із тих, які ви бачили на базарі. Цю накривку могло би зняти й немовля ще рік тому, або у будь-який день протягом року! Ви надто розумні, о принци та субадари, якщо поприводили відлюдників та поприносили відрубані голови велетнів упереміш із хвостами пустельних демонів, а власними руками працювати не вмієте! Занадто хитро зроблені. Тут не було ані крихти чарів, і глека відкрив єдиний чоловік, який не побоявся зробити це самотужки! Розходьтеса, звідки прийшли, о принци! Або залишайтеся поглянути на весілля! Але ніколи не забувайте, що глек — він і є глек!

Казка закінчилася і якийсь час діти сиділи мовчки, а потім Панч сказав:

— Але ж чари були дуже сильні!

• • •

Далі — у повній книжці «Казки на всі смаки».
nashaknyga.com.ua